

Studieloopbaanbegeleiding in het hbo

Onder andere door de prestatieafspraken met het ministerie en de nadruk op studierendement staat studieloopbaanbegeleiding (slb) bij veel hogescholen centraal. Maar wat betekent dat precies en wat zijn de doelen van slb? Dit artikel beschrijft hoe slb in het hbo op een hoger plan getild kan worden.

Kariene Mittendorff

De auteur is associate lector Studieloopbaanbegeleiding en verbonden aan het lectoraat Innovatief en Effectief Onderwijs bij Saxion. Reacties op dit artikel naar: k.m.mittendorff@saxion.nl

Mede door de druk van prestatieafspraken met het ministerie van OCW staat studieloopbaanbegeleiding (slb) de laatste jaren steviger op de agenda van hogescholen. De ontwikkelingen op verschillende beleidsterreinen, zoals de studiekeuzecheck en het verbeteren van bachelorrendement, vragen om investeringen en herziening van slb-beleid. De roep om betere studieloopbaanbegeleiding blijkt vanuit verschillende kanten te ontstaan. Tegelijkertijd blijven er vragen leven rondom de invulling ervan: Waar zetten we precies op in? Wat zijn de werkelijke doelen van slb? Moet iedere docent ook slb'er zijn? Willen we slb gedurende de hele opleiding of vooral in de eerste jaren? Wat stellen we verplicht en wat niet? Hoe verbinden we de studiekeuzecheck aan slb?

Onderzoek laat zien dat slb nog niet altijd de kwaliteit heeft die men nastreeft en dat er bij zowel slb'ers als managers vragen leven over hoe we slb naar een hoger plan kunnen brengen (Mittendorff, Van der Donk & Gellevis, 2012; Kuijpers & Meijers, 2009). Een goede invulling van slb is ook een speerpunt voor Saxion. Het belang ervan wordt benadrukt in zowel de Strategische Agenda als de onderwijsvisie van de hogeschool. Onlangs is er een visie geformuleerd met een aantal 'basis-eisen' voor slb waaraan alle Saxion-opleidingen vanaf september 2014 moeten voldoen. Vanuit het lectoraat Innovatief en Effectief Onderwijs en bureau Kwaliteitszorg wordt samen met slb'ers van verschillende academies gewerkt aan het verstevigen van slb binnen de opleidingen. Er wordt daarbij extra ingezoomd op de begeleiding van studievoortgang van studenten om daarmee bij te dragen aan het studiesucces van studenten.

Visie op slb en begrippenkader

Bij slb gaat het om de vraag hoe studenten zo effectief en succesvol mogelijk kunnen studeren, of de opleiding en beroep bij de ambities en mogelijkheden van de student passen en welke talenten hij/zij kan ontwikkelen in het kader van de professionele ontwikkeling. Optimaal studiesucces hangt nauw samen met een goede studieloopbaanbegeleiding. Slb draagt namelijk bij aan zowel de aflevering van professionals, die van economische en maatschappelijke toegevoegde waarde zijn voor de

beroepspraktijk, als aan het behalen van de gewenste numerieke rendementen. Slb wil studenten zowel ondersteunen bij hun studievoortgang als bij het maken van keuzes voor de toekomst. Het doel van slb is dat studenten succesvol hun studie afronden, hun talenten ontwikkelen en optimaal op de toekomst zijn voorbereid. Hiervoor wordt ondersteuning geboden bij het plannen en zicht houden op de studievoortgang, het (leren) studeren, het (leren) reflecteren op zowel studie als beroep en loopbaan, het maken van keuzes, het zelf verantwoordelijkheid nemen en het kunnen werken aan de ontwikkeling als professional in een bepaald werkveld. Tijdens gesprekken met slb'ers en opleidingen binnen het hbo merkten we binnen het lectoraat dat er behoefte is aan een helder begrippenkader. Wat zijn precies de doelen van slb en hoe kunnen we daar als team gezamenlijk aan werken? Naar aanleiding van verschillende onderzoeken en herontwerptrajecten bij opleidingen van Saxion is er door het lectoraat een indeling geformuleerd die weergeeft welke elementen binnen slb een plek zouden moeten krijgen (zie figuur 1):

Figuur 1. De drie begeleidingselementen binnen slb.

1. begeleiding bij studievoortgang;
2. begeleiding bij loopbaanontwikkeling;
3. begeleiding bij professionele ontwikkeling (optioneel).

Al deze drie elementen vallen binnen het kader van, of leiden tot, persoonlijke ontwikkeling van studenten. Deze indeling is inmiddels ook overgenomen in de visie van Saxion op slb en biedt een kapstok om met slb'ers in gesprek te gaan over doelen van slb en evaluatie van het eigen slb-programma. De drie elementen zullen hieronder verder worden toegelicht.

Begeleiding bij studievoortgang

Eén van de doelen van slb is dat studenten worden ondersteund bij het zo succesvol mogelijk studeren. De slb'er begeleidt studenten bij het analyseren van studieproblemen, adviseert en helpt bij het zoeken naar oplossingen en begeleidt studenten bij het plannen en optimaal realiseren van hun studievoortgang. Dit kan bijvoorbeeld door middel van het afsluiten en opvolgen van studiecontracten, maar ook door (klassikale) begeleiding bij het leren studeren, zeker in het begin van de opleiding. Als het gaat om studievoortgang moet er binnen slb dan ook aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van de benodigde leercompetenties: studenten moeten leren leren. Niet alleen studievoortgang en het leren van studenten speelt hierbij een rol, ook het zelfsturend vermogen. Waar het op aankomt is dat student gemotiveerd worden en zich verantwoordelijk gaan voelen voor een betere aanpak van hun studie. Begeleiding bij deze zelfgestuurde inbreng is bij jongvolwassenen echter zeer gewenst (Kirschner & Van Merriënboer, 2004). Het is van belang dat studenten effectief studeergedrag kunnen ontwikkelen. Deze begeleiding bij studievoortgang betekent dan ook iets meer dan slechts het bijhouden van studievoortgang en het signaleren van problemen. Het gaat om een proactieve insteek waarbij studenten (vooral in het eerste jaar van de opleiding) worden begeleid bij plannen, leren studeren en het maken van realistische afspraken. Saxion wil de komende jaren in het bijzonder op dit gebied de slb binnen opleidingen gaan versterken en studenten nog beter adviseren, ondersteunen en begeleiden, zodat succesvoller kan worden gestudeerd.

Begeleiding bij loopbaanontwikkeling

Een ander doel van slb is dat studenten worden begeleid bij de voorbereiding op hun toekomstige loopbaan en werkveld. Bij loopbaanbegeleiding gaat de aandacht uit naar de ontwikkeling van studenten tot professionals in de beroepspraktijk die weten wat ze willen en waar ze goed in zijn.

Loopbaanbegeleiding richt zich op de motivatie van studenten voor een bepaald beroep, de beelden van studenten over een bepaald beroep, welk type werk bij iemand past en waar hij of zij goed in is. De slb'er helpt studenten na te denken over het beroep dat zij willen uitoefenen waarbij aandacht is voor de persoonlijke talenten en eigenschappen van een student, de voorkeur voor een bepaalde werkomgeving, etc. Daarnaast stimuleert de slb'er studenten om informatie te verzamelen en bronnen te raadplegen en attendeert ze op hun eigen netwerk. Het is van belang om veel van de beroepspraktijk te zien, met professionals te praten en daar op school, tijdens de begeleiding door de slb'er op te reflecteren. Die reflectie op ervaringen en het verbinden met persoonlijke vragen en doelen leidt tot een bewustwordingsproces over de belangstelling en kwaliteiten van studenten. Gaandeweg vinden zij zo een antwoord op de vraag wat voor professional ze willen worden. De student wordt binnen slb daarmee begeleid bij het maken van keuzes en het ontwikkelen van loopbaancompetenties: reflecteren op eigen talenten, motieven, kwaliteiten en ambities, loopbaanexploratie, loopbaansturing en netwerken (Kuijpers & Meijers, 2009).

Begeleiding bij professionele ontwikkeling

Slb richt zich tot slot in meer of mindere mate op de professionele ontwikkeling van studenten. Het gaat hierbij om begeleiding bij de ontwikkeling van een professionele identiteit en beroepshouding, waarbij de aandacht uitgaat naar het behalen van de benodigde beroepscompetenties, begeleiding bij het ontwikkelen van een professionele identiteit en beroepshouding. Deze begeleiding kan ook gekoppeld zijn aan ethische kwesties, gericht op vragen als 'Wie wil ik zijn binnen mijn professie?' of: 'Welke waarden en normen wil ik nastreven?'. Binnen competentiegerichte opleidingen zien we dit veel terugkomen door bijvoorbeeld reflectie te creëren ten aanzien van professioneel handelen: 'Hoe heb ik het als fysiotherapeut gedaan tijdens het handelen met de cliënt? Wat kan ik nog beter doen? Welke competenties beheers ik nog niet voldoende en waar moet ik aan werken?' Het POP en portfolio zijn hierbij belangrijke instrumenten die zich dan vooral richten op het behalen van de eindcompetenties van de opleiding en de wijze waarop je als student aan die competenties voldoet en zou kunnen voldoen.

De slb'er begeleidt studenten bij het goed formuleren van leerdoelen gericht op de beroepscompetenties, het reflecteren op het eigen handelen en het geven van feedback op uitgevoerde taken, maar ook bij vragen rondom waarden, normen en ethiek. Bij veel opleidingen krijgt deze begeleiding bij professionele

ontwikkeling al concreet vorm op andere plaatsen in het curriculum, waardoor dit element in slb kleiner of nauwelijks aanwezig is. In hoeverre dit element binnen slb of elders aan bod komt, is aan de opleiding zelf. De verbinding met slb is echter altijd aanwezig en van belang en zou op enigerwijze aan bod moeten komen in het slb-programma, zodat de professionele ontwikkeling van studenten gekoppeld is aan hun reflectie op studievoortgang en loopbaanontwikkeling. Deze processen kan men eigenlijk niet los van elkaar zien.

Grenzen binnen slb

Slb gaat uiteindelijk om persoonlijke ontwikkeling. Studievoortgang, loopbaanbegeleiding, professionele ontwikkeling en alles wat daaronder valt zijn immers persoonlijk. Andersom geredeneerd kan alles dat de student aan persoonlijke ontwikkeling nodig heeft op het gebied van studie en loopbaan onder een van deze drie elementen worden weggeschreven. Omdat slb zo persoonlijk is, krijgt een slb'er vaak te maken met persoonlijke problemen van studenten, zoals functiebeperkingen of moeilijke thuissituaties. De slb'er heeft binnen het kader van studieloopbaanbegeleiding ook altijd aandacht voor die persoonlijke omstandigheden. Persoonlijke problemen hebben in zoverre een plaats binnen slb dat ze benaderd kunnen worden vanuit een van de drie elementen uit figuur 1. Zodra de hulpvraag van een student dit laatste overstijgt, begeleidt de slb'er hem of haar niet zelf maar verwijst door naar specialisten. Dit laatste is belangrijk omdat het vraagt om een heldere en goed gestructureerde 'tweedelijns' begeleiding. Het weten van de mogelijkheden tot en het daadwerkelijk op een goede manier doorverwijzen van studenten is een belangrijke taak van de slb'er.

Onderzoek naar slb en een gezamenlijke hogeschoolaanpak

Binnen Saxion wordt op dit moment samen met slb'ers gewerkt aan het verbeteren en verstevigen van slb binnen alle opleidingen. Leidend daarbij zijn bewezen resultaten - uit onderzoek, onder andere van het lectoraat Innovatief en Effectief Onderwijs - en good practices van slb'ers en opleidingen zelf. We gaan samen op zoek naar een goede en effectieve invulling van alle drie elementen (begeleiding bij studievoortgang, loopbaanontwikkeling en professionele ontwikkeling) voor slb. Hiervoor zal de komende jaren ook ingezet worden op het

delen van kennis tussen opleidingen en slb'ers onderling en wordt ontwerpgericht onderzoek ingezet om te kijken hoe we nieuwe ontwerpen (en uitvoer) kunnen evalueren waarbij we de studenten nadrukkelijk zullen betrekken.

Een andere insteek focust zich op de professionaliteit van slb'ers zelf. We horen steeds vaker geluiden van studenten dat slb'ers een verschillende aanpak hanteren. Hierbij vinden we niet alleen verschillen tussen opleidingen maar ook binnen opleidingen (zie onder andere Mittendorff, Den Brok & Beijaard, 2011). Zo zijn er slb'ers die erg gericht zijn op het pedagogische aspect van hun werk als docent terwijl anderen zich meer richten op de vakinhoud en slb zien als een manier om studenten vooral te monitoren. Onderzoek laat zien dat het in de context van slb belangrijk is dat een slb'er een meer pedagogisch gerichte professionele identiteit heeft waarbij expert zijn in een vak iets minder voorop staat dan het zijn van een coach (Mittendorff et al., 2011). Nadenken over goede professionalisering en de wijze van inzet van docenten op deze functies is een belangrijk element binnen de kwaliteitsslag rondom slb en gaat hand in hand met het verbeteren van de slb-programma's in de praktijk. Over hoe we dat goed en effectief kunnen aanpakken leren we het meest door het gezamenlijk uit te proberen, ervaringen te delen en goed te onderzoeken.

Referentie

In het decembernummer van dit tijdschrift (OI 4, 2014) wordt een praktisch artikel gepubliceerd over de wijze waarop de verbeteringen rondom slb binnen Saxion vorm heeft gekregen en worden praktische 'how to' handvatten aangereikt om te werken aan een stevige en kwalitatief goede invulling van slb binnen het hoger beroepsonderwijs. Voor vragen of onderzoeksrapporten, mail Kariene Mittendorff: k.m.mittendorff@saxion.nl.

Literatuur

- Kappe, R. (2011). *Determinants of success, a longitudinal study in higher professional education*. Amsterdam: Proefschrift VU Amsterdam.
- Kirschner, P.A. & J.J.G. van Merriënboer (2013). De zelfsturende leerling? *Vantwaalf-totachtien*, september 2013.
- Kuijpers, M. & Meijers, F. (2009). *Studieloopbaanbegeleiding in het hbo: mogelijkheden en grenzen*. Den Haag: Haagse Hogeschool.
- Mittendorff, K., den Brok, P. & Beijaard, D. (2011). Students' perceptions of career conversations with their teachers. *Teaching and Teacher Education*, 27, 515-523.
- Mittendorff, K., van der Donk, S. & Gellevis, M. (2012). *Kwaliteit van Reflectie. Onderzoek naar de kwaliteit van SLB programma's en reflectieprocessen van studenten*. Enschede: Saxion Hogescholen.